

лекційного чи семінарського заняття (10%).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, на часі актуальним є раціональне співвідношення класичних лекцій і семінарів з нетрадиційними видами, які сприяють урізноманітненню навчального процесу, з одного боку, а з другого – викликають інтерес до самого процесу

навчання, що є важливим стимулом до самоосвіти та творчого саморозвитку студентів, формування їх професійного спілкування.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ролі позааудиторної роботи у формуванні професійного спілкування майбутніх учителів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Бондар В. Групова робота в дидактичній системі вищої школи /В. Бондар, О.Ярошенко // Освіта і управління. – 2002. – Т.5. - №1. – С.129-143.
2. Мамаєв М. Нові технології навчання у ВНЗ /М.Мамаєв, О.Романюк // Рідна школа. – 2002. - №4. – С. 27-34.
3. Сас Н. Застосування активних методів викладання і вивчення навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу / Н.Сас //Орієнтири соціальної педагогіки. – 2001. – №5. – С. 35-37.
4. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів /М.Сметанський // Шлях освіти. – К., 2000. – №4. – С.9-13.
5. Стеченко Д. Інновації та якість підготовки фахівців вищої школи /Д.Стеченко// Вища школа. – 2002. – №1. – С.42-48.
6. Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навч.посіб. /М.Фіцула. - К.: 2006. – 352с.

В статтє раскрывается проблема формирования профессионального общения будущих педагогов путем вовлечения их в процесс творческого взаимодействия на лекционных и семинарских занятиях. Авторами акцентировано внимание на целесообразности и эффективности использования в аудиторной работе со студентами активных и интерактивных методов обучения.

Ключевые слова: профессиональное общение, творческое взаимодействие, учебный процесс, лекция, семинарское занятие, активные методы обучения.

The article deals with the problem of formation of professional communication of future teachers by involving them to the creative process of interaction at lectures and seminars. The authors noted that communication takes the lead in teaching professionally significant position. Teacher's communication in education and in training is a tool of influence on the individual student. Article focuses attention on expediency and efficiency in classroom work with students by active and interactive methods of education.

It is determined that the actual is rational ratio classical lectures and seminars with non-traditional types that promote diversification of the educational process, on the one hand, and on the other – arouse interest to the process of learning which is an important incentive for self-education and creative self-development of students, forming their professional communication.

Key words: professional communication, creative interaction, learning process, lectures, seminars, active teaching methods.

УДК 37.011.3-051(811:82):81:908:005.336.2

Вернигора Олена Леонідівна,

аспірант відділу змісту та організації педагогічної освіти, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано ідеї компетентнісного підходу як методологічної основи формування компетентностей майбутнього вчителя української мови та літератури. З'ясовано, що компетентнісний підхід спрямовано на формування і розвиток предметних та загальних компетентностей. Обґрунтовано необхідність формування лінгвокраїнознавчої компетентності у процесі професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Лінгвокраїнознавча компетентність визначена як сукупність інтегративних лінгвокраїнознавчих знань, умінь, цінностей, та передбачає їхню ретрансляцію у процесі викладання дисциплін мовознавчого, літературознавчого, фольклористичного, країнознавчого спрямування, а також формування (утворення) мотивації, ціннісних орієнтирів, опанування форм і методів передачі лінгвокраїнознавчих знань, рефлексивні оцінки, установки на поглиблене вивчення лінгвокраїнознавства, володіння дієвою життєвою позицією щодо ретрансляції лінгвокраїнознавчих знань в освітній практиці школи.

Ключові слова: компетентність, компетенції, знання, вміння, діяльність, досвід, компетентнісний підхід, лінгвокраїнознавча компетентність.

Постановка проблеми. У контексті інноваційних процесів, які відбуваються в освіті, інших сферах людського життя, що постійно оновлюються, розвиваються, зростає необхідність у розвитку компетентності майбутніх учителів, формування їх як соціального елітного прошарку, який має володіти загальними і фаховими компетентностями. Зокрема сучасне суспільство потребує якісної філологічної освіти, тому що майбутній учитель української мови та літератури є носієм культурних цінностей, аксіологічного потенціалу нації, втіленого у мові, літературі, фольклорі, має володіти здатністю інтегрувати знання, бути спрямованим на самореалізацію у професії. Тому виникла гостра необхідність ратифікації впровадження компетентнісного підходу у підготовці майбутнього вчителя української мови і літератури з метою формування лінгвокраїнознавчої компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади компетентнісного підходу викладені у працях зарубіжних вчених О. Огурцова, В. Платонова, Дж. Равена, А. Хуторського, А. Вербицького, О. Ларіонова, І. Зимньої та ін. Деякі вітчизняні науковці займалися питанням обґрунтування ідей компетентнісного підходу в системі освіти: Н. Бібик, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа та ін. М. Пентилюк, Т. Симоненко та ін. досліджували проблеми компетентнісного підходу у процесі формування мовнокомунікативних якостей філологів. Серед науковців, які аналізували педагогічний потенціал лінгвокраїнознавства, – О. Ахманова, Є. Верещагіна, Л. Воскресенська, В. Костомарова, В. Коростельова, В. Кузовльова, Ж. Лопасова, Е. Носенко, Є. Пасова, Г. Томахіна та ін. Виокремлення лінгвокраїнознавства як навчальної дисципліни було запропоновано В. Сафоновою. О. Семенов та Л. Мацько побічно розглядають лінгвокраїнознавчу компетентність як складову професійної у контексті аналізу фахових компетентностей майбутнього вчителя української мови і літератури.

Мета статті – проаналізувати основні положення компетентнісного підходу щодо формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури.

Результати дослідження. В Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр. наголошено на необхідності розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених з новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-15 наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; розроблення цілісної системи пошуку та відбору на навчання талановитої молоді, її наукового та професійного зростання і подальшого супроводження у кар'єрному рості [6, с. 15].

Вітчизняні науковці акцентують увагу на особливостях впровадження ідей компетентнісного підходу в освітньому просторі України. Зокрема О. Овчарук обґрунтувала необхідність використання

компетентнісного підходу з оновлення змісту освіти, а також здійснила порівняльний аналіз досвіду країн Європи та України. Дослідниця зауважила, що експерти країн Європейського Союзу визначають поняття компетентностей як «здатність застосовувати знання й уміння» (Eurydice, 2002), що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях. В останніх публікаціях ЮНЕСКО поняття компетентності трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосованих у повсякденні (Rychen & Tiana, 2004) [5, с.5].

Науковці трактують поняття компетентності з різних аспектів. На думку М. Голованя, компетентність – це «володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» [3, с.29].

Л. Овсієнко поняття «компетентність» трактує як результат навчальної діяльності особистості, здатність реалізовувати набуті знання, уміння й навички в практичній діяльності та різних життєвих ситуаціях. Тобто це особистісна характеристика фахівця, який володіє низкою відповідних компетенцій [7, с.5].

Більшість вчених вважають, що компетентнісний підхід – методологічна основа розвитку освіти, яка визначає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток предметних та загальних компетентностей. Компетентнісний підхід є основою формування здатності до опанування компетентностей та результативності навчання. Знання, уміння та здатності, набуті упродовж освітнього процесу, в сукупності складають загальні і функціональні (фахові) компетентності.

Л. Філатова наголошує на тому, що «сутність компетентнісного підходу полягає в тому, що цілі навчання формулюються у вигляді тріади - «уміння діяти», «вміння бути» і «вміння жити» [8, с. 9]. В. Болотов стверджує, що компетентнісний підхід реалізується як узагальнена умова здатності людини ефективно діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій [1, с.6]. За визначенням теоретика компетентнісного підходу А. Хуторського, компетенція – це готовність людини до мобілізації знань, умінь і зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації. Компетентність – це сукупність особистісних якостей учня (ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), це здатність до діяльності в певній особистісно значущій сфері [9, с. 43]. Відповідно компетентнісний підхід визначає спрямованість освітнього процесу на діяльнісний характер освіти.

На основі ключових положень компетентнісного підходу можна розглянути специфіку формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього

вчителя української мови і літератури. Насамперед означимо, що поняття «лінгвокраїнознавство» вперше було вжито у 1971 р. С.Верещагіним та В.Костомаровим у праці «Лінгвокраїнознавча проблематика становлення у викладанні російської мови іноземцям». На думку С. Верещагіна, поняття «лінгвокраїнознавство» - це така організація вивчення рідної мови іноземними школярами, студентами, аспірантами, під час якої вони знайомляться із сьогоденням та минулим народу, з його національною культурою через посередництво мови й у процесі оволодіння нею [2, с. 7].

Аналізуючи навчальні програми з «Лінгвокраїнознавства» для філологів вищих навчальних закладів, ми можемо зробити висновок, що це інтегрована дисципліна, яка виступає у комплексі певних міждисциплінарних зв'язків, під час вивчення якої студенти залучаються до духовних, культурних цінностей певної країни. Вони отримують знання з лінгвістики, культурології, географії, історії, знайомляться із соціально - політичним устроєм, традиціями, звичаями, культурою, фольклором через мову.

Дисципліна передбачає розвиток країнознавчих знань, умінь та навичок студентів про культуру та традиції певних країн, подальший розвиток у студентів умінь і навичок самостійної діяльності з оволодіння мовою, формування умінь проектної роботи, розвиток логіки, розширення кругозору, формування наукового типу мислення.

Лінгвокраїнознавство інтегрує знання з різних наук: мовознавства, об'єктом якого є вивчення мови, діалектів, літературознавства (література), фольклористики (фольклор), культурології (культура), географії (особливості територіального розташування), історії (факти), релігієзнавства (релігія), психології (ментальність, психологічні особливості етносу), іноземної мови (мови національних меншин), соціології (соціоповедінкові стереотипи).

На основі ідей І. Зимньої [4, с.20], яка включає до складу компетентності певні складові, нами здійснено аналіз лінгвокраїнознавчої компетентності. З-поміж складових визначено такі:

а) готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект)-передбачає процес стимулювання майбутніх вчителів-філологів до здійснення ефективної лінгвокраїнознавчої, пізнавальної діяльності; вчитель української мови та літератури повинен мати мотивацію до ретрансляції лінгвокраїнознавчих знань у загальноосвітній школі;

б) ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект), відповідно до якого майбутній вчитель української мови та літератури має впевнено усвідомлювати цінність та важливість своєї професії, значення свого предмету, що викладатиметься, зокрема на основі лінгвокраїнознавчих знань, адже майбутній філолог повинен бути носієм національної, культурної спадщини нашого народу, яка несе в собі цінність рідної мови, літератури ментальності;

в) володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект). Майбутні вчителі-філологи

повинні володіти знаннями не тільки з мовознавчих та літературознавчих наук, але й з психології, культурології, історії, географії, та ін. Така інтеграція знань допоможе розширити кругозір майбутнього викладача української мови та літератури, творчо реалізовуватись, а також продовжувати науково-дослідницьку роботу у напрямі поглибленого вивчення лінгвокраїнознавства, мовознавства, літературознавства, фольклористики, культурології та ін.;

г) досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто діяльнісний аспект), згідно з яким майбутній вчитель-філолог в педагогічній діяльності повинен мати високий рівень комунікації, використовувати різні форми і методи у позашкільній діяльності, під час занять з опанування лінгвокраїнознавчого матеріалу;

д) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності (рефлексія) як одна із невід'ємних складових професіоналізму майбутнього філолога, так як він повинен володіти здатністю пізнавати самого себе, вміти розмірковувати над своїми діями, долати свої недоліки, самовдосконалюватись та розвивати свої професійні вміння на основі різних наук, зокрема й лінгвокраїнознавства.

З'ясовано, що з метою вияву конкурентоспроможності на ринку праці майбутній учитель української мови і літератури повинен володіти інтегративними знаннями, вміти комплексно використовувати міждисциплінарні зв'язки філологічних дисциплін, постійно розвивати свій професіоналізм, займатись науково-дослідницькою діяльністю, стимулювати до цього учнів. Саме володіння лінгвокраїнознавчою компетентністю сприяє формуванню мотивації до комплексного вивчення мови, літератури, культурних надбань через опанування рідної мови, дозволяє використовувати інноваційні методи і форми опанування лінгвокраїнознавчих знань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, компетентнісний підхід визначає діяльнісний та практичний характер філологічної освіти, досягнення якості результатів професійної підготовки учителя української мови і літератури. Поняття «компетентність» означає здатність активізувати отримані знання, вміння, досвід та способи поведінки у професійній діяльності. Відповідно формування лінгвокраїнознавчої компетентності у майбутніх вчителів української мови та літератури повинно реалізовуватись на засадах компетентнісного підходу, що передбачає формування (утворення) мотивації, ціннісних орієнтирів, опанування форм і методів передачі лінгвокраїнознавчих знань, рефлексивні оцінки, установки на поглиблене вивчення лінгвокраїнознавства, володіння дієвою життєвою позицією щодо ретрансляції лінгвокраїнознавчих знань в освітній практиці школи. Перспективами подальшого дослідження щодо формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителя української мови та літератури є аналіз основних положень інтеграційного підходу, який дозволяє філологам опанувати міжпредметні зв'язки та здійснювати педагогічну діяльність на високому професійному рівні.

Список використаних джерел

1. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе /Болотов В.А., Сериков В.В. // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8 – 14.
2. Верещагин Е.М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка, как иностранного / Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1990. – 246 с.
3. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду/ М.С.Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23 – 30.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия/ Ирина Алексеевна Зимняя // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – М.: Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 40 с.
5. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. №5 (13). [Електронний ресурс] – Режим доступу: : <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
6. Національні стратегії розвитку освіти України на 2012-2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
7. Овсієнко Л.М. Сутність поняття «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «якість освіти» у світлі сучасної освітньої парадигми / Л.М.Овсієнко // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_32.
8. Філатова Л.О. Компетентностный подход к построению содержания обучения как фактор развития преемственности школьного и вузовского образования //Дополнительное образование.-2005. – №7. – С.9 – 11.
9. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / Хуторской А.В. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

В статье проанализированы идеи компетентностного подхода как методологической основы формирования компетентностей будущего учителя украинского языка и литературы. Выяснено, что компетентностный подход направлен на формирование и развитие предметных и общих компетенций. Обоснована необходимость формирования лингвострановедческой компетентности в процессе профессиональной подготовки в высшем педагогическом учебном заведении. Лингвострановедческая компетентность определена как совокупность интегративных лингвострановедческих знаний, умений, ценностей и предусматривает их ретрансляцию в процессе преподавания дисциплин языковедческого, литературоведческого, фольклористического, страноведческого направления, а также формирование (образование) мотивации, ценностных ориентиров, освоения форм и методов передачи лингвострановедческих знаний, рефлексивные оценки, установки на углубленное изучение лингвострановедения, владение активной жизненной позицией относительно ретрансляции лингвострановедческих знаний в образовательной практике школы.

Ключевые слова: компетентность, компетенции, знания, умения, деятельность, опыт, компетентностный подход, лингвострановедческая компетентность.

The article analyses the ideas of competence approach as a methodological basis of competences formation of the Ukrainian language and literature prospective teacher. It is found that competence-based approach is aimed at the formation and development of subject and general competences. Competence approach determines the active and practical nature of philological education, achievement of quality results of professional training of Ukrainian language and literature teachers.

The necessity of linguo-cross-cultural competence forming in the process of professional training in the higher educational institution is substantiated. To identify the competitiveness in the job market, the prospective teacher of Ukrainian language and literature should possess integrative knowledge, to be able to comprehensively use interdisciplinary connections of philological disciplines, continuously develop their professional skills, engage in research activities, to motivate students. Linguo-cross-cultural competence formation of prospective teachers of Ukrainian language and literature should be implemented on the basis of competence approach, which involves motivation formation, value orientation, development of forms and methods of linguo-cross-cultural knowledge transmission, reflective evaluation, orientation on in-depth study of linguo-cross-culture, acquiring effective life philosophy to apply linguistic knowledge in educational practice of the school.

Linguo-cross-cultural competence is defined as a set of integrative linguo-cross-cultural knowledge, skills, values, and stipulates their retransmission in the process of teaching literary, folklore, cross-cultural subjects.

Linguo-cross-cultural competence contributes to the formation of motivation to the integrated study of language, literature, cultural values through the mastery of the native language, allows the use of innovative methods and ways of acquiring linguo-cross-cultural knowledge.

Key words: competence, competencies, knowledge, skills, activities, experience, competence approach, linguo-cross-cultural competence.